

GRAFZERK VAN ZWAERDEKROON IN DE GROOTE KERK

Het graf onder no. 256 is gedekt door een met zorg bewerkte zerk; deze voert tot opschrift: „Nae het zwaert de croon”; onder dit opschrift zijn twee wapens aangebracht geweest, een mannelijk en een vrouwelijk, welke echter zijn weggehakt, waarschijnlijk omtrent 1795. In de hoeken onder de wapens is links een lamp en rechts een bekranst doodshoofd uitgebeiteld. Daaronder staat op een lint de genoemde Koranspreuk. Op het overige van den steen heeft geen inscriptie gestaan, hoewel er ruimte genoeg voor was. Wat het opschrift doet vermoeden, blijkt juist: graf en zerk behoorden aan een lid der familie Zwaerdekroon en wel, blijkens het oudste Rotterdamsche grafboek, aan den rector der Latijnsche school Hendrik Zwaerdekroon, die het graf reeds in 1641 bezat. Toen in dat graf Dinsdag den 10^{en} September 1652 een lijk werd bijgezet was er reeds vroeger een kindje in begraven, waarvan de naam ons niet bekend is. De overledene, die dien dag naar zijn laatste rustplaats werd gebracht, heette als de eigenaar van het graf: Henricus Zwaerdekroon.

Dr. J. B. Kan in zijne „Geschiedenis van het Erasmiaansch Gymnasium”, opgenomen in de „Rotterdamsche Historiebladen” van Scheffer en Obreen en ook afzonderlijk in het licht gegeven, schrijft blz. 36 ¹⁾ van den rector Hendrik Zwaerdekroon; „in ’t begin van September 1652 overleed hij hier ter stede: zijn lijk werd in de Groote Kerk bijgezet.”

Dr. Kan kwam tot deze bewering, doordat hij een te snel besluit trok uit een rekening van de H. H. Kerckmeesteren, waarin voorkomt; „ontvang van de Costen over het begraven der dooden, 14 Sept. 1652: Henricus Swaerdecroon in de Kerck, van de boete van te laat te comen f 34.9”.

Uit het weeskamer-archief no. 271 blijkt echter dat 10 September 1652 begraven werd: Hendrik Swerdekroon jm. in de Witte Leeu. Dit kan niet de rector geweest zijn, die tweemaal gehuwd was, en den 30sten October 1654 nog met zijn dochter Wilhelmina woonde op den huize Cronesteyn ²⁾.

Wie was dan de Henricus Zwaerdekroon, die 10 Sept. 1652 in dat graf zijn laatste rustplaats vond? Vermoedelijk een zoon van den rector.

Volgens een geslachtsregister, samengesteld door Willem de Ko-

1) De afzonderlijke uitgave wordt door mij aangehaald. 2) Weeskamer-archief no. 254 fol. 275 (Archief Rotterdam).

ker, kleinzoon van Mathilda Zwaerdecroon, jongste dochter van den rector Hendrik Zwaerdecroon, heeft deze uit zijn tweede huwelijk, met Sara van den Broucke of van den Broecke, zes kinderen gehad, vier zonen en twee dochters, geboren tusschen de jaren 1630 en 1645 ¹⁾. Van deze zonen worden er echter maar 3 met name genoemd: Petrus, Daniël en Theophilus. Hoe de naam van den vierde was, is onbekend en door het ontbreken van de oudste doopboeken bij de Remonstrantsche Gemeente moeilijk te ontdekken.

Als onderstelling nemen wij aan, dat deze zoon naar zijn vader Henricus zal hebben geheeten en dat deze degeen is, die 1652 in het graf der Zwaerdecroons begraven werd.

Deze onderstelling vindt steun hierin, dat dit graf den rector toebehoorde, in 1641 en dat het blijkbaar in 1703 en 1717 nog in het bezit was van zijn naaste familie, daar den 27^{en} April 1703 zijne dochter Mathilda en den 9^{en} September 1717 zijn toen 87-jarige zoon Petrus ²⁾, daarin werd bijgezet.

Hendrik Zwaerdekroon, die in 1652 overleed, werd uitgedragen uit het huis de Witte Leeuw, gelegen aan de westzijde van de Leuvehaven, dat sinds 16 Dec. 1649 toebehoorde aan de weduwe van Petrus Cupus, den welbekenden Remonstrantschen predikant. Deze vrouw was de schoonmoeder van zijn halven broer Mr. Bernardus Zwaerdekroon, Doctor in de beide rechten, sinds 8 Augustus 1648 gehuwd met Agatha Cupus. Is Hendrik daar komen inwonen, toen zijn vader uit Rotterdam vertrokken was? 't Is waarschijnlijk.

Maar nu het opschrift uit den Koran? Wie heeft dat op den steen doen beitelen? Had het in de gemeente maar eenige onrust verwekt, wij zouden het weten, doch het schijnt geen aanleiding tot navraag te hebben gegeven en wij kunnen niet met zekerheid zeggen, wie het daar deed plaatsen.

De gissing waag ik echter, dat de eigenaar van het graf, de rector Hendrik Zwaerdekroon, de man is geweest, aan wien wij dit opschrift te danken, misschien zegt iemand, te wijten hebben.

Zulk een opschrift lag geheel in de lijn van zijn gevoelen.

Zwaerdekroon was een dier zeventiende-eeuwers, wien het dragen van een kerkelijk dwangjuk niet mogelijk was. Geenszins mag

1) Genealogie der familie Zwaerdekroon, Navorscher 1854 bijblad VII en LXXVIII. 2) Grafboek Rotterdam.

hij beschouwd worden als een ongodsdienstig mensch; maar een leer te aanvaarden, omdat zij nu eenmaal was vastgesteld; het goed te keuren, dat zij, die daartoe niet konden besluiten, ongeschikt werden geoordeeld tot het bekleeden van allerlei ambten, dat was hem onmogelijk. Dàt was hem zóó onmogelijk, dat hij liever een ambt, waaraan zijn hart hing, opgaf dan geweld te plegen aan zijne overtuiging.

Zoo geschiedde het, dat hij, die in 1617 conrector was geworden aan de „triviale schole” te Leiden, reeds in 1619 ontslag vroeg uit dat ambt, wijl van hem, als van zoovele rectoren, gevraagd werd onderteekening der Canones Synodi, Confessie en Catechismus. Het ontslag werd hem op de meest eervolle wijze onder dankbetuiging verleend, met de verklaring, dat hij zich heeft gedragen „gelyck een goet oprecht en bequaem conrector toelaet en behoort te doen”¹⁾.

Zwaerdekroon schijnt niet onbemiddeld te zijn geweest, zooals uit het koopen van huizen, waarvan later, mag worden afgeleid. Zoo kon hij dan rustig in Leiden blijven wonen, waar hij, die een uitnemend leeraar bleek, ongetwijfeld zijn studiën heeft voortgezet.

Omstreeks 1627 schijnt hij naar Noordwijk te zijn vertrokken, waar hij eene Latijnsche school opende. In 1629 vinden wij volgens het collectboek van huizen over dat jaar in een huis op de Voorstraat te Noordwijk „den Rector Swaerdekroon”²⁾.

In het jaar 1634 werd hij tot rector aan de Latijnsche School te Rotterdam benoemd, waar hij den 1^{en} November 1634 zijn ambt aanvaardde.

Tegen deze benoeming had de Gereformeerde Kerk van Rotterdam, daarin door de classis gesteund, zich krachtig verzet. Zij kon niet gedogen, dat een Remonstrant, die de Canones Synodi, Confessie en Catechismus weigerde te onderteekenen, tot rector zou benoemd worden.

De Magistraat, hoewel thans eene Gereformeerde, die haar zetel op het kussen aan het „verzetten der wet” in het jaar 1618 te danken had, zette haar voornemen echter door. Zij was niet van zins zich door de kerkelijke heeren de wet te laten stellen en

1) De acte is in haar geheel te vinden in de „Navorscher” 1853, blz. 234.

2) Dr. G. J. Dozy. De Latijnsche school te Noordwijk-Binnen en het Instituut Schreuders. Leiden E. J. Brill 1886.

het was te Rotterdam zoo ver gekomen, dat een protest van den Kerkeraad tegen een voornemen of besluit van de stedelijke overheid het beste middel was, om dat voornemen ten uitvoer gelegd, dat besluit bevestigd te zien ¹⁾. De overheid wilde de „religionsverschillen” zooveel mogelijk dempen en verbood derhalve iemand te schelden voor „Arminiaan”, terwijl zij van de dienaren der publieke kerk eischte, dat zij de verschillen met „sedicheyt” zouden behandelen en ze „apliceeren” op de praktijk van de ware heiligheid.

Zij had den Remonstranten „matige en discreete vergaderingen in particuliere huizen” toegestaan en geschikte Remonstrantsche predikanten, „die noch Ariaansch noch Sociniaansch zijn en de gereformeerde religie niet calumnieeren en lasteren”, in de stad toegelaten.

Het is duidelijk, dat deze Magistraat haar besluit ~~om~~ een man van erkende bekwaamheid tot rector te benoemen, niet zou intrekken, al drongen kerkeraad, classis en synode op de verwijdering van den Remonstrant aan.

Had nu rector Zwaerde kroon steeds gehandeld in den geest van den goeden raad hem door Wttenbogaert gegeven, ~~om~~ de verklaring af te leggen, dat hij bij de Remonstranten ter kerk zou gaan „uytgenomen in die tijden als hij officii causa de discipulen in maiori templo soude moeten verselscappen”, de zaak ware doodgebloed. Daar leeft echter in Zwaerde kroon een begeerte ~~om~~ de boven drijvende partij te trotseeren, het eens openlijk te toonen, dat de Remonstrantsche predikanten niet geduld, doch geëerd behooren te worden en zoo leidt hij een vijftal van hen „statelyk” bij de promotie in het jaar 1638 binnen in het „studitorium”.

Wat over dat binnenleiden te doen is geweest vermeldt Dr. J. B. Kan uitvoerig in zijn vroeger genoemd werk.

Dr. Kan verhaalt echter niet, wat het bezoek uitwerkte door de predikanten Berckelius en Soestius in de week van 8 op 15 Juni 1639, naar aanleiding van dat binnenleiden, bij den rector gebracht, om hem te bewegen zich te voegen tot de Gereformeerde Kerk.

1) Zie over den strijd tusschen Kerkeraad en vroedschap; Dr. J. R. Callenbach: de Nederduitsche Hervormde Kerk van Rotterdam blz. 37-43. Opgenomen in Rotterdam in den loop der eeuwen.

Dit bezoek was keer op keer uitgesteld. Blijkbaar zat men er in den kerkeraad een weinig mede in. 't Was dan ook geen lichte zaak den bekwamen rector Zwaerdekroon van ongelijk te overtuigen. Bovendien zou de man, die er niet tegen op zag zijn voederheeren, de Magistraat, te trotseeren, niet wellicht de gedeputeerden uit den Kerkeraad min vriendelijk ontvangen?

Eindelijk wordt het bezoek gebracht en hoezeer valt dat mede. Artes emollunt mores, de beide predikanten ervaren dat. Op de vriendelijkste wijze worden zij bij den Rector ontvangen. Hij verklaarde zich „bereyt bij alle gelegenheyt in vriendelijcke conferentie met de gedeputeerden des Kerckenraets te treden”. Met „goede genegenheyt, respect ende eerbiedicheyt” sprak hij van de Gereformeerde religie.

Bij zoo goede ontvangst konden Berckelius en Soestius niet nalaten hem omtrent zijn gevoelens nader te ondertasten en nu bleek, dat hij op het stuk van het geloof der Kerk slechts „difficulteyt maakte over het point van de reprobacie”. Zijn grootste bezwaar was echter gelegen in de proceduren tegen de Remonstranten gehouden ¹⁾.

Uit het verslag door de beide predikanten, na hun bezoek bij den rector, in den kerkeraad uitgebracht, treedt ons, na zoovele jaren, nog tegen de man, die ietwat sceptisch glimlacht over kerkverschillen, die vroomheid kan waardeeren ook bij zijn tegenstanders, doch wien vervolging of achteruitzetting om den geloove het bloed sneller door de aderen doet vloeien.

Kan van zulk een man niet verwacht worden dat hij een woord, naar zijn inzien waar en goed, al is het ook uit den Koran, plaatst op een graf?

Als wij nu nog bedenken, dat de kerkeraad wel commissies benoemt ²⁾ om nog eens met den rector te gaan spreken, doch dat van zulk een gesprek nooit iets komt; dat echter wel bij de vreeschap ernstig wordt aangedrongen op de benoeming van een Gereformeerden conrector en gewaarschuwd tegen de veelvuldige pogingen om een Remonstrant vermoedelijk een van Zwaerdekroons zonen ³⁾ voor dit ambt benoemd te krijgen ⁴⁾; dat ten

1) Acten van den Kerkeraad der Ned. Geref. Gemeente van Rotterdam van 15 Juni 1639 (Archief der Ned. Herv. Gemeente). 2) Acten van den Kerkeraad 14 Maart 1640. 3) Dr. J. B. Kan, a. w. blz. 34. 4) Acten van den Kerkeraad, 2 Sept. 1643.

slotte zulk een conrector ook wordt benoemd ¹⁾, in welke benoeming Zwaerdekroon aanleiding vindt ~~om~~ zijn ontslag te vragen, dat hem echter niet verleend wordt ²⁾, dan begrijpen wij zoo goed, hoe bij hem het verlangen post vat tegenover dezen kerkeraad te getuigen van vroomheid die staat tegenover de hunne.

De grieven tegen den Kerkeraad worden weer vernieuwd, als Zwaerdekroon aftreedt in het jaar 1651. De eerste heeft dan maar ééne zorg: de benoeming te verkrijgen van een Gereformeerden rector en hij weet, door zijn remonstrantiën het daarheen te leiden ³⁾, met het gevolg dat een minderwaardig man Zwaerdekroon opvolgde in het ambt, dat hij zoozeer had liefgehad ⁴⁾.

Hoe verklaarbaar is het nu, dat deze man op een rustige, doch ook besliste wijze, in diezelfde kerk, die hem den voet dwars zette om zijne overtuiging, wil uitspreken: er is eene vroomheid waarvan gij niet weet en zij wordt zelfs gevonden daar, waar gij slechts dwaling kunt vinden.

Het valt niet te ontkennen, dat wij hier alleen de waarschijnlijkheid hebben betoogd van onze onderstelling: de rector Zwaerdekroon heeft de Koranspreuk op het graf in de Groote Kerk doen plaatsen.

De vraag kan echter opkomen: kon hij dit grafschrift doen plaatsen? Was hij eenigszins bekend met den Koran en met het Arabisch? Als antwoord op deze vraag wijs ik naar zijn tweede huwelijk. Hij koos toen als echtgenoot Sara van den Broucke of van den Broeke, de zuster van Pieter van den Broeke, commandeur uit Oost-Indië, die in Noordwijk was gaan wonen en den 14^{en} Maart 1633 aldaar aan zijn zwager Zwaerdekroon een huis verkocht op het oude Marktveld ⁵⁾.

Wijst de verwantschap met dezen commandeur ⁶⁾ niet den weg, waarlangs Zwaerdekroon kennis van Koran en Arabisch kan hebben verkregen?

Waar Dr. Kan den rector Zwaerdekroon in 1652 ten onrechte laat sterven, willen wij hier nog mededeelen wat ons van zijn

1) Acten van den Kerkeraad, 11 Sept. 1643. 2) Dr. J. B. Kan, a. w. blz. 34. 3) Acten van den Kerkeraad van 21 Juli en 2 Augustus 1651. 4) Dr. J. B. Kan a. w. blz. 40. 5) Dr. G. J. Dozy. De Lat. School te Noordwijk-Binnen blz. 10. 6) Pieter van den Broek was de bevelhebber, die het fort „Jacatra", tijdens de afwezigheid van J. Pz. Coen, in 1618 had te verdedigen tegen Engelschen en inlanders. Ondanks zijn gebrek aan moed bleef het fort behouden.

verder leven bekend is.

Het neerleggen van zijn ambt te Rotterdam had niet tot oorzaak afkeer van het eentonig werk ~~om~~ steeds weer nieuwe leerlingen in de geheimen der Latijnsche en der Grieksche taal in te wijden. Dit werk bleef zijn lust. Hij wilde blijkbaar uit Rotterdam weg. Trok hem het buitenleven? Had hij genoeg van de geheime tegenwerking ondervonden in de stad van Erasmus? Wie zal het zeggen? Dit weten wij, dat hij de hofstede Cronesteyn onder Soeterwoude kocht van den raadsheer Panhuysen en wel met het uitgesproken doel ~~om~~ daar „kostkinderen” te houden ¹⁾. Dat hij niet meer het oude huis te Noordwijk betrok, zal wel tot oorzaak hebben gehad de omstandigheid, dat hij dit huis reeds den 11^{en} April 1636 voor de toen zeer aanzienlijke som van 8400—had verkocht aan Jhr. Adriaen Doublet. Toch bleef Noordwijk hem lief. In het jaar 1661 treffen wij hem daar aan. In een „Accoord tusschen kerkmeesters en het lichaam der Remonstrantsche gezindheid, ten behoeve der reparatie der kerk, dato 26 April 1661, verklaren Cornelis en Gerritsz van Berendrecht, Henricus Zwaerdecroon, Cornelis Jansz. van Oosterbaan, Dirk Willemsz. Wyckerholt, Vechter Timansz. Johan Hamel en Laurentus de Lange, voor het Licchaam van de voorsz. Remonstrantse gesintheit, éénmaal te contribueeren een summa van 450 carolus guldens, te betalen op 1 Augustus 1661 tot reparatie der parochiekercke”, die in Dec. '60 door een zwaren storm was geruïneerd ²⁾. Elsevier, in De Navorscher, deelt ook mede, dat Zwaerdekroon ten tweeden male in Noordwijk gewoond heeft en wel van 1660—1665. Van 1656—1660 zou hij echter weer te Rotterdam zijn geweest en na 1665 nogmaals te Rotterdam, waar hij 1671 in den leeftijd van 76 jaar zou zijn overleden ³⁾. Hij zou te Noordwijk zijn begraven in de Kerk der Ned. Herv. Gemeente ⁴⁾. Wel vinden wij zijne weduwe in het jaar 1672 te Rotterdam. Zij en de erfgenamen van Henricus Swaerdecroon, wonende aan de

1) Navorscher XV. Archief Weeskamer Rotterdam No. 454 fo. 276 en 277.

2) Archief Ned. Herv. Kerk van Noordwijk-Binnen. Welwillend mij medege-deeld door den heer J. Kloos, kerkvoogd. 3) Navorscher XV. Van die latere ver-blijven te Rotterdam heb ik, evenmin als van zijn overlijden aldaar, iets kunnen vinden. 4) Navorscher XV. Een nauwkeurig onderzoek te Noordwijk, waarbij de heer Kloos o.a. al de 254 grafzerken in de kerk nazag, heeft niets opgeleverd wat deze mededeeling kan bevestigen.

Westzijde van de Lombardstraat, werden toen in het kohier van den 200^{en} penning aangeslagen voor f 100,—.

Zwaerdekroon is, na zijn vertrek uit Rotterdam, niet van zorgen vrij gebleven. Met blijdschap zag hij den zoon uit zijn eerste huwelijk, Bernardus, de positie bekleeden van een zeer geëerd advocaat en rentmeester-secretaris van Schieland. Petrus, de oudste spruit van zijn tweede vrouw, wordt een geacht geneesheer in Rotterdam ¹⁾; Daniël Remonstrantsch predikant te Alkmaar. Theophilus, gehuwd met Margaretha van Heulen, werd rentmeester van den Ed. Hooggeb. Heer van Matenesse. Die allen vervulden eervolle ambten. Wij willen hopen, dat zijn jongste dochter Mathilda, gehuwd met Gillis de Koker, in haar huwelijk gelukkig was en zijne beide ongehuwde dochters zich in dien staat met kalmte hebben geschikt. Eén dochter echter was een kind van zorgen: Wilhelmina, een spruit uit zijn eersten echt.

Wilhelmina was in het huwelijk getreden met Barend, den zoon van Zwaerdekroon's oudsten broeder Wolphart ²⁾. Deze Barend was een niet onvermaard schilder en heeft het aan zijn penseel te danken, dat hij met zijn oom-schoonvader peter gestaan heeft, vele jaren na beider dood, over de Zwaerdecroonstraat te Rotterdam, die niet, gelijk velen meenen, naar den Gouverneur-Generaal heet. De laatste mocht zijn naam aan een schip van de Paketvaart-Maatschappij schenken.

Barend, hoe goed een schilder ook, was, als vele zonen van St. Lucas, een slecht financier. In zijn woonplaats Utrecht bewonderde men zijn paneeltjes, maar ontbrak het in het gezin aan het noodige om van te leven. In 1652 kon Wilhelmina het niet meer uithouden bij haar man; door gebrek gedreven neemt zij met haar dochttertje de toevlucht tot haren vader en blijft bij hem wonen op den huize Cronesteyn.

Haar man sterft in October 1654 en nu legt zij den 30^{en} dier maand getuigenis af voor den notaris Arent Joachims Raven van haar deplorabelen toestand. Zij verklaart, dat zij haars mans boedel niet wil aanvaarden. „Vermits haar afwezen had zij niet kunnen voldoen de solemniteyten ter plaetse van zijn sterfhuyze van voor de baer uyt te gaen off andersints aldaer dienstig oft nodich

1) Volgens het geslachtsregister in De Navorscher was hij gehuwd met Christina Karremans, moet zijn Christina Starremans. 2) Volgens 't geslachtsregister in De Navorscher zou Wolphart geen kinderen hebben nagelaten.

voor een weduwe tot bewijs van den afstand van haer overleden mans boedel" ¹⁾).

Hare schoonmoeder Emmerentia van Beeck ²⁾ had wel gezorgd voor eene eerlijke begrafenis, maar, reeds bij de beschikkingen voor de ter aardebestelling, op 17 October, notariëel gestipuleerd, dat hieruit niet mocht worden afgeleid, dat zij den boedel aanvaardde ¹⁾).

De treurige afloop van dit huwelijk zal den ouden rector zonder wijfel gesmart hebben.

Zijn zoon Theophilus heeft hij alleen in glorie gekend. Toen liens nalatenschap in een weinig gunstigen toestand bleek te verkeerren, was zijn vader reeds overleden. Deze heeft, naar ik kan nagaan, zich in 't bezit van minstens veertien kleinkinderen kunnen verheugen. Toen een van deze, Henricus, een zoon van Theophilus, in Indië aankwam, waar hij bereiken zou het hoogste ambt, rustte grootvader Henricus reeds veertien jaren in zijn ons nog onbekend graf.

Rector Zwaerde kroon is in zijn tijd door de kerkelijke heeren niet gewaardeerd; laat een hunner opvolgers hier een eeresaluut mogen brengen aan den man, die aan zijne leerlingen reisspijze wilde medegeven op den weg, oordeelde dat godsvrucht de beste reisspijze was en hierin toonde meer dan onderwijzer, opvoeder en Christelijk opvoeder te zijn, al had hij de spreuk waarin die gedachte werd samengevat ook ontleend aan den Koran.

1) Archief Weeskamer no. 454 fo. 276—277. 2) Zij was eene vrouw van goetle familie. Frederick van Beeck en Corns. van Beeck, die mede verklaren dat Barend Swaerde croon, niets nalatende, is overleden, waren respectievelijk rentmeester der „Carthuyzers" en Raad en Schepen der stad Utrecht.